

INSTITUCIJA OMBUDSPERSONA na KOSOVU

SPECIJALNI IZVEŠTAJ Br. 8

**O ZAKONITOSTI POSTUPAKA JAVNIH VLASTI SA CILJEM
ZABRANJIVANJA NOŠENJA VERSKIH SIMBOLA OD STRANE UČENIKA
U JAVNIM ŠKOLAMA NA KOSOVU**

upućen

Specijalnom predstavniku Generalnog sekretara Ujedinjenih Nacija

Ombudsperson na Kosovu, skladno članovima 4.3 i 4.9 UNMIK Uredbe br. 2000/38 o osnivanju Ombudsperson Institucije na Kosovu i pravila 22, stavovi 3 i 4 Pravila postupaka Ombudsperson Institucije, 4.juna 2004, objavio je sledeći izveštaj:

OSNOVE I SVRHA SPECIJALNOG IZVEŠTAJA

1. Ovaj Specijalni izveštaj je zasnovan na pojedinačnim žalbama i drugim izvorima informacija koje je primio Ombudsperson. On analizira usklađenost postupaka javnih vlasti sa ciljem zabranjivanja nošenja verskih simbola od strane učenika u javnim školama Kosova sa članom 9 Evropske Konvencije o ljudskim pravima.

PORICANJE

2. Sve što ovaj izveštaj sadrži ne treba tumačiti kao da je Ombudsperson odustao od svog prava da istraži pojedinačne žalbe koje navode kršenje ljudskih prava ili zloupotrebu ovlašćenja obzirom na trenutni ili bilo koji slični predmet.

RELEVANTNI INSTRUMENTI

3. UNMIK Uredba br. 1999/24 o zakonu koji se primenjuje na Kosovu (12. decembar 1999), a koji je dopunjen UNMIK Uredbom 2000/59 (27. oktobar 2000) u značajnom delu navodi:

- 1.1. Zakon koji se primenjuje na Kosovu je sledeći:

- (a) Uredbe koje objavljuje Specijalni izaslanik Generalnog sekretara zajedno sa dole navedenim dopunskim pravnim instrumentima [...]

4. Zakon o obrazovanju koji je na snazi na osnovu Uredbe 2002/19 od 31. oktobra 2002 (u daljem tekstu "Zakon o obrazovanju") u značajnom delu navodi:

Poglavlje 1

(neslužbeni prevod)

[...]

- (i) Pod "obrazovnom institucijom" se smatra svaka škola ili institucija stvorena da pruži obrazovanje [...]

- (o) "Javna obrazovna institucija" je institucija koja se finansira iz javnih sredstava.

[...]

Poglavlje 4.7

Javne obrazovne institucije uzdržaće se od verskih uputstava ili bilo kojih aktivnosti koje propagiraju određenu veroispovest.

5. Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (4.novembar 1950) (u daljem tekstu “Evropska Konvencija o ljudskim pravima” ili “Konvencija”) u značajnom delu navodi:

[...]

Član 9

Svako ima pravo na slobodu misli, svesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu da [...] ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.

Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i nužna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

[...]

ANALIZE

6. Ombudsperson smatra da su postupci javnih vlasti sa ciljem da zabrane učenicima nošenje verskih simbola kao što su marame za glavu u javnim školama Kosova iznele pitanja po članu 9 Evropske Konvencije o ljudskim pravima, koji u značajnom delu navodi:

Svako ima pravo na slobodu misli, svesti i veroispovesti; ovo pravilo uključuje slobodu [...] da ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom.

Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i nužna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i slobode drugih.

7. Ombudsperson na samom početku podseća da na osnovu člana 9 Evropske Konvencije o ljudskim pravima, svako ima pravo na slobodu misli, svesti i veroispovesti. U to pravo je uključeno i pravo ispoljavanja vere, što predstavlja jedno od osnova “demokratskog društva” u smislu Konvencije. U verskim dimenzijama to je jedan od najznačajnijih elemenata koji stvaraju identitet vernika i njihove koncepcije života, ali to je takođe i prednost za ateiste, agnociste, skeptike i nezainteresovane. Pluralizam, neizdvojiv od demokratskog društva, a koji je građen vekovima, zavisi od toga. Dok je sloboda veroispovesti primarno stvar individualne

svesti, takođe se odnosi i na slobodu ispoljavanja svoje veroispovesti. Ponašanje posvedočeno rečima i delima povezano je sa slobodom ispoljavanja verskih ubeđenja (vidi slučaj *Dalhab protiv Švajcarske*, odluka od 15.februara 2001, *Kokkinakis protiv Grčke*, presuda od 25.maja 1993 i *Otto-Preminger-Institut protiv Austrije*, presuda od 20.septembra 1994.). Uobičajeno je saznanje da se nošenje marama za glavu smatra kao jedan od simbola ispoljavanja islamske vere.

8. Postupci javnih vlasti imale su za cilj zabranjivanje nošenja verskih simbola učenicima javnih škola na Kosovu. Iz tog su razloga uticali na slobodu određenih đaka da izraze svoja verska ubeđenja, čineći time mešanje javne vlasti u pravo osobe, po članu 9 Konvencije.
9. Ombudsperson naglašava da je ograničavanje slobode u ispoljavanju nečije verske pripadnosti, a koje je nametnuto od strane javnih institucija, zakonito, u smislu člana 9 stav 2 Evropske Konvencije za ljudska prava, ako je propisano nacionalnim zakonom. U slučaju *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)* (presuda od 26.aprila 1979) (vidi takođe slučaj *Dalhab protiv Švajcarske*, naveden prethodno), Evropski sud za ljudska prava dao je sledeće mišljenje o ispoljavanju “propisano zakonom” u stavu 2 člana 9:

“Po mišljenju suda, dva su sledeća uslova koja proističu iz izraza “propisano zakonom”. Prvo, zakon mora da bude adekvatno pristupačan: građanin treba da je u mogućnosti da ima indikacije da je adekvatan u okolnostima zakonskih pravila koji su primenjivi na dati slučaj. Drugo, merilo se ne može smatrati kao “zakon” ukoliko nije formulisano dovoljno precizno da omogući građaninu da reguliše njegovo ponašanje: on mora da bude u mogućnosti – po potrebi sa pravilnim savetom – da predvidi, do stepena koji je u okolnostima opravdan, posledice koje data akcija može povlačiti”

10. Po rečima ministra za obrazovanje, u njegovom pismu Ombudsperson Instituciji od 4.aprila 2004, zakonske osnove za bilo koji postupak javnih vlasti koje su imale za cilj zabranjivanje nošenja verskih simbola učenicima u javnim obrazovnim institucijama, bio bi u skladu sa članom 4.7 Zakona o obrazovanju, koji navodi “da će javne obrazovne ustanove odustati od verskih uputstava ili drugih aktivnosti koje propagiraju bilo koju specifičnu veroispovest”.
11. Ombudsperson napominje da je zabrana sadržana u pomenutoj odredbi, upućena isključivo javnim obrazovnim ustanovama. Ombudsperson podseća da se za javne obrazovne institucije definisane u poglavlju 1.1 (o)smatra bilo koja škola ili institucija koja se “finansira iz javnih sredstava”. Poglavlje 4.7 obavezuje javne institucije da usvoje neutralni stav prema veroispovesti kada pružaju obrazovanje, kako bi garantovali poštovanje slobode veroispovesti za decu. To znači da javne obrazovne ustanove ne mogu odobravati verske simbole i da učitelji koji tamo rade se trebaju uzdržati od propagiranja bilo koje specifične veroispovesti na način nošenja verskih simbola ili podučavanja dece (vidi slučaj *Dalhab protiv Švajcarske*, naveden prethodno).

12. Ombudsperson smatra da poglavlje 4.7 Zakona o obrazovanju na Kosovu nije primenjivo na učenike na koje se ustvari odnosi obrazovni proces. Postoji bitna razlika između verskih simbola koje prikazuje javna vlast i onih prikazanih od strane pojedinca koji pohađa javnu školu. Jasno je da je nastavnik u javnoj školi predstavnik škole, a učenik koji je pohađa nije. Ako učenik nosi verski simbol kao što je marama na glavi, to izražava ličnu poruku koja se odnosi na lično uverenje učenika, ali u nijednom slučaju ne čini versko izražavanje od strane javne obrazovne ustanove koju učenik pohađa. Činjenica da neki učenici nose verske simbole dok su u školi, ne znači da obrazovna institucija sama za sebe odobrava te simbole, i ne ugrožava neutralnost te institucije.

ZAKLJUČAK

13. Iz gore pomenutih razloga, Ombudsperson ne smatra da poglavlje 4.7 Zakona o obrazovanju može da služi kao zakonska osnova za bilo koji postupak javne vlasti sa ciljem zabranjivanja nošenja verskih simbola od strane učenika u javnim obrazovnim ustanovama na Kosovu. U slučajevima gde su obrazovne javne vlasti pokušale da to urade, takvi su postupci prekršili član 9 Evropske Konvencije za ljudska prava

PREPORUKE

14. Ombudsperson preporučuje da Specijalni predstavnik Generalnog sekretara treba da:
- obezbedi da se, u odsustvu bilo koje adekvatne pravne odredbe, javne vlasti uzdrže od postupaka koji bi mogli dovesti do umešanosti u slobodu učenika za ispoljavanjem njihove veroispovesti u školama, kao što je nošenje verskih simbola;
  - po dobijanju ovog izveštaja, dostaviti iste, prikladnim načinima, svim javnim obrazovnim institucijama na Kosovu;
  - obavesti Ombudspersona o postupcima preduzetim kao odgovor na ove preporuke, a u skladu sa članom 4.9 UNMIK Uredbe 2000/38 o osnivanju Ombudsperson Institucije na Kosovu.

Marek Antoni Nowicki
Ombudsperson